

MARZENA JELENIEWSKA*

PARK BAGATELLE – PARYSKI DROBIAZG Z WIELKĄ ELEGANCJĄ, HISTORYCZNYM, KULTUROWYM I KRAJOBRAZOWYM BOGACTWEM

BAGATELLE PARK IN PARIS – TRINKET WITH GREAT ELEGANCE, HISTORICAL, CULTURAL AND LANDSCAPE RICHNESS

Streszczenie

J.-J. Rousseau pisał: „To uwaga, jaką skupiamy na drobiazgach, sprawia, iż stają się one ważnymi obiektami”. Czy tak też jest w przypadku paryskiego drobiazgu, czyli parku Bagatelle? W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie – Czy owa „bagatela” jest godna naszej uwagi z historycznego i krajobrazowego punktu widzenia? Bez wątplenia tak. Stanowi harmonijny przykład przekształcenia od ogrodu regularnego przez prywatny *jardin anglaise* do doskonale funkcjonującego miejskiego parku publicznego, ze specjalistycznymi kolekcjami i słynnym konkursem róż. Kolejni projektanci – T. Blaikie, F.J. Bélanger, J.C.N. Forestier – nadali mu niepowtarzalny charakter i spójną formę, kreując prawdziwie paryską ikonę elegancji ogrodowej. Doskonale sprawdziło się tu połączenie francuskiej odmiany ogrodu angielskiego z układami formalnymi i widocznymi już wpływami modernizmu.

Słowa kluczowe: ogród angielski, ogrody tematyczne, rosarium, konkurs róż

Abstract

J.-J. Rousseau wrote, “This remark, which focus on trifle, makes it they become important object”. If that it is with Parisian trifle – the Bagatelle park? The article try to give the answer for the question: “If this trifle is worthy of our attention to the historical and landscape point of view?”. Doubtless, yes. It is a harmonious example of transformation from the private *jardin anglaise* to perfectly functioning urban public park, with specialized collections of plants and roses competitions. Successive designers: T. Blaikie, F.J. Bélanger, J.C.N. Forestier, gave him a unique character and consistent form, creating a truly Parisian elegance icon garden. Perfectly worked here a combination of French varieties of the English garden formal systems and already visible influences of modernism.

Keywords: English garden, theme gardens, rosarium, roses competitions

---

* Mgr inż. Marzena Jeleniewska, Katedra Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.

1. WSTĘP

Park Bagatelle (Parc de Bagatelle), położony w zachodniej części Paryża, na skraju Lasku Bulońskiego¹ (Bois de Boulogne) i w pobliżu nowoczesnej dzielnicy La Défense, był niegdyś ogrodem prywatnym, obecnie zaś pełni funkcje parku publicznego. Lasek Buloński (840 ha) jest dużym parkiem krajobrazowo-leśnym, znajdującym się wewnątrz aglomeracji miejskiej Paryża, a przyległy doń Parc de Bagatelle zajmuje obecnie 24 ha powierzchni. Nazwany bagatelą² zmusza do rozważań, które podjął Jean-Jacques Rousseau, pisząc: „To uwaga, jaką skupiamy na drobiazgach, sprawia, iż stają się one ważnymi obiektami”. Udowadnia to park Bagatelle, obiekt o bogatej historii, o nawarstwionej strukturze, dzieło wybitnych projektantów, którzy nadali mu niepowtarzalny charakter i spójną formę, kreując prawdziwie paryską ikonę elegancji ogrodowej. Doskonale sprawdziło się tu połączenie francuskiej odmiany ogrodu angielskiego z układami formalnymi i widocznymi już wpływami modernizmu.

2. BAGATELLE – OD JARDIN ANGLAISE DO PARKU PUBLICZNEGO

Początki parku sięgają XVIII w., kiedy to marszałek Victor Marie d'Estrées, markiz de Coeuvres, kupił posiadłość od adwokata i radcy prawnego Paryża Louisa-Paula Bellangera³, będącego ówczesnym właścicielem posiadłości. Tak oto 17 sierpnia 1720 r. marszałek d'Estrées, nowy właściciel posiadłości, postanawia zagospodarować niewielki pawilon, który powiększa i nazywa Bagatelle – „nic z wielką elegancją”⁴, a posiadłość szybko staje się ulubionym miejscem spotkań towarzyskich, co związane było z wygodnym trybem życia prowadzonym przez marszałka. Posiadłość często zmieniała właścicieli aż do 1 listopada 1775 r., kiedy została kupiona przez 18-letniego hrabię d'Artois, młodszego brata króla Ludwika XVI, przyszłego króla Karola X. Posiadłość była w bardzo złym stanie, dlatego też stała się obiektem zakładu między hrabią Artois i jego szwagierką królową Marią Antoniną, właścicielką Petit Trianon, która twierdziła, iż nie sposób jest ją odbudować w mniej niż 90 dni. I tak w ciągu 64 dni (21.09-26.11.1777, na nowo odrodziła się posiadłość – pałacyk i park Bagatelle. Określany często jako „szaleństwo d'Artois” (Folie d' Artois), stanowi przykład *jardin anglaise*⁵, który wiązał się z wielkimi zmianami zachodzącymi w sztuce

¹ Lasek Buloński – Bois de Boulogne, park w zachodniej części Paryża; 846 ha; zawiera m.in. hipodrom, ogród botaniczny i zoologiczny, tereny sportowe (korty Roland Garros).

² Bagatela – w architekturze rezydencjonalnej XVIII i początku XIX w. ogrodowy pawilon mieszkalny, pałacyk lub pawilon typu *maison de plaisance*, o lekkich swobodnych formach architektonicznych; niekiedy nazwa rozciągana była na całą posiadłość z takim pałacykiem, [za:] N. Pevsner, J. Fleming, H. Honour, *Encyklopedia architektury*, Warszawa 1992, s. 39; *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. S. Kozakiewicz, Warszawa 1976, s. 39 i 279. W Polsce tą nazwę ma np. założenie Radziwiłłów w Czekanowie koło Ostrowa Wielkopolskiego.

³ Często mylony z uwagi na podobieństwo imienia i nazwiska z François-Alexandre Bélangerem – architektem, który w późniejszym czasie zaprojektował Park Bagatelle.

⁴ Division du Bois de Boulogne, *Bois de Boulogne Le parc de Bagatelle*, Paris info, Historique, b.r.w.

⁵ *Jardin a l'anglaise (jardin anglais, jardin)* – termin przyjęty w XVIII w. i stosowany w Europie dla ogrodów nowego typu, o kompozycji swobodnej. Określenie francuskie – *jardin anglaise* – oznacza ogród będący w opozycji do ogrodu regularnego w stylu proponowanym przez A. Le Nôtre'a. Bagatelle zaliczane jest do drugiego okresu kształtowania *jardin a l'anglaise* (1775-1815), kiedy projektowano obiekty z licznymi budynkami w egzotycznym stylu, ze skałami, ruinami i innymi *fabriques*. Do innych powstałych wówczas obiektów zaliczyć należy m.in. Caraman, Harcourt, Malmaison, Desert de Retz, Betz, Ermenonville, [za:]

ogrodowej⁶. Modne stały się układy naturalne, łagodne linie, swobodne nasadzenia, wzniesienia i strumyki. Główny architekt, François Joseph Belanger (1744-1818), pracując nad projektem Bagatelle, do realizacji ogrodu zaangażował szkockiego ogrodnika Thomasa Blaikie⁷. I tak regularne XVII-wieczne założenie w stylu André Le Nôtre stało się przeszłością. Zgodnie z nowym nurtem projekt parku powstał w stylu angielsko-chińskim⁸, co zmieniło krajobraz paryskiej Bagateli – kręte ścieżki pośród trawników prowadziły do różnych zakątków, odstaniając nowe sceny w ogrodzie z jeziorem, strumieniami, wodospadami i grotami, ze sztucznymi skałami i wzniesieniami. Powierzchnię parku powiększono do 14 ha. W centralnej części umieszczono sprowadzoną z Chin pagodę, która zachowała się do dziś. W ogrodzie znalazły się też liczne budowle: chiński pawilon, gotyckie ruiny, mosty, domek Racine'a, egipski obelisk, klasyczny sarkofag, zwany grobowcem faraona, Świątynia Miłości, baszta i rzeźby figuralne, wzbogacające sceny parkowe⁹. Architekt postępy swojej pracy zrelacjonował w *Dzienniku szkockiego ogrodnika*¹⁰.

W 1812 r. ryciny prezentujące Bagatelle zamieszcza w dziele *Recueil d'architecture civile: contenant les plans, coupes et élévations des châteaux, maisons de campagne, et habitations rurales, jardins anglais, temples, chaumières, kiosques, ponts, etc* Jean Charles Krafft, architekt i projektant, jak podano na stronie tytułowej. W objaśnieniach do planu, który datowano na rok 1782, wymieniono 25 pozycji i są to kolejno: 1. Wejście do ogrodu Bagatelle; 2. Kordegarda (pawilon straży); 3. Oficyna; 4. Stajnie i obejście; 5. Wielki pawilon (rezydencja); 6. Ogród francuski; 7. Wielki strumień przeznaczony do pływania łódkami; 8. Chata; 9. Mostek z nieobrobionego surowego kamienia; 10. Mały mostek chiński; 11. Pawilon Filozofa; 12. Zbiornik wodny i wodospad; 13. Namiot chiński; 14. Wielka skała z wodospadem; 15. Wyspa z grobowcem Króla (grobowiec faraona); 16. Wielki drewniany most; 17. Most chiński; 18. Most miłości trójkątny ceglany; 19. Most skalny ze spadającą wodą; 20. Most z nieobrobionych surowych kamieni; 21. Skalny pasaż prowadzący labiryntowo na szczyt skały do wyniesionego ogrodu; 22. Pola uprawne; 23. Pola uprawne i winnice włoskie; 24. Jezioro; 25. Pawilon szwajcarski.

Prezentowany na rycinie plan pokazuje obiekt o złożonym układzie kompozycji. Rezydencja i otoczenie ma układ geometryczny, z nanizanymi na oś główną elementami, co jest charakterystyczne dla francuskiego baroku. Opisano na planie kolejne dziedzińce: przedni (*Avant Cour*), rozplanowany na rzucie koła; kolejny, tzw. pierwszy (*Première Cour*); poniżej na zachód od nich dwa dziedzińce dolne oraz

A. Böhm, A. Zachariasz, *Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa. Ilustrowany słownik angielsko-polski*, T. II, e-j, Warszawa 2000, s. 252, 253; *The Oxford Companion to Gardens*, editors G. & S. Jellicoe, P. Goode, M. Lancaster, Oxford 1991, s. 34.

⁶ Division du Bois de Boulogne, *Bois de Boulogne Le parc de Bagatelle*, op. cit.

⁷ Thomas Blaikie (1750-1838), szkocki botanik i ogrodnik, który pracował głównie we Francji, m.in. w Bagatelle, Le Raincy, Parc Monceau. W wydanych w 1931 r. pamiętnikach pt. *Diary of a Scotch Gardener at the French Court at the End of the Eighteenth Century* opisał francuskie ogrody.

⁸ *Jardin anglo-chinois* – stosowana dla wczesnych ogrodów w stylu swobodnym francuska nazwa ogrodu angielsko-chińskiego; nazwa (XVIII i XIX w.) używana również w Polsce. We Francji styl ten reprezentowały m.in. Cassan, Chantilly, Desert de Retz, Folie Saint James czy wiele innych opisywanych przez G.L. Le Rouge'a w dziele *Les Jardins Anglo-Chinois 'a'la mode* (Paris, 1774-1788), które również spopularyzowało to określenie.

⁹ L. Majdecki, *Historia ogrodów*, t. 2: *Od XVIII wieku do współczesności*, Warszawa 2008, s. 134-137.

¹⁰ T. Blaikie, *Diary of a Scotch Gardener at the French Court at the End of the Eighteenth Century*, London 1931.

terenie, rozległych polanach i z rozbudowanym układem wodnym z siedmioma mostkami o różnym charakterze (o czym informują objaśnienia). Górna część ryciny pokazuje cztery obiekty (17, 16, 13 i 11). Trzy przedstawione pawilony zlokalizowane są na podwyższeniu, skąd są lepiej widoczne. Na trzech rycinach pojawiają się budowle egzotyczne (17, 13, 11) – pagoda, namiot i parasol. Pawilon (11) inspirowany jest budowlami gotyckimi. W przeszle dużego mostu (16), zawieszzonego między skałami, rysuje się dramatyczny widok na górską scenerię. Rośliny pokazano w naturalnej formie, zindywidualizowane, np. przy grocie filozofa pojawiają się smukłe pochyłone świerki posadzone paprociami (11). Widoki te doskonale ilustrują uzupełnianie architektonicznym sztafażem tak wtedy modne sceny ogrodowe o różnym charakterze¹¹.

Podczas rewolucji posiadłość stała się własnością narodową. Następnie sprzedano ją stowarzyszeniu przedsiębiorców (1797). W pałacyku powstała restauracja i odbywały się tam liczne bale. Była wówczas oazą spotkań towarzyskich dla osobistości wysokiej rangi, a park miejscem spacerów. W 1806 r. Napoleon I kupił posiadłość, która po raz kolejny zostaje odnowiona z przeznaczeniem na domek myśliwski i na nowo staje się miejscem spotkań przedstawicieli elit aż do roku 1835.

W 1835 r. właścicielem Bagatelle zostaje angielski arystokrata, wielki koneser sztuki lord Francis Charles Seymour-Conway – markiz d'Herford, a siedem lat później dziedziczy ją jego syn Richard Seymour-Conway. Za projekt parku odpowiedzialny jest francuski architekt Louis-Suplice Varé (1803-1883), który zwiększa powierzchnię parku do 24 ha. Mimo zachowania pewnych elementów w stylu angielsko-chińskim Bagatelle ulega kolejnym transformacjom. Głównym elementem parku stają się trawniki i boskiety, oranżeria wraz ze słynnymi parterami, dom ogrodnika (*Maison du chef jardinier*), stajnia – obecnie restauracja (*Écuries*), a w południowej części parku altana – kiosk cesarzowej (*Kiosque de l'Impératrice*), który zachował się do dziś i to właśnie z niego podziwiać można przepiękny widok na rosarium klasyczne (założone znacznie później przez Forestiera). Po śmierci lorda Seymoura Bagatelle przechodzi na własność jego adoptowanego syna Richarda Wallace'a, który odnawia posiadłość. Zagospodarowano dwa tarasy, powstają dwa pawilony strażników i Trianon. Później, po jego śmierci, posiadłość wystawiono w 1905 r. na sprzedaż¹².

3. BAGATELLE JAKO PARK PUBLICZNY

Kluczową rolę w kolejnym ważnym przekształceniu Bagatelle odegrał Jean-Claude Nicolas Forestier¹³, pełniący funkcję Konserwatora Parków i Ogrodów Paryża. To właśnie on zainicjował kupno posiadłości przez miasto Paryż, dzięki czemu 12 stycznia 1905 r. Parc de Bagatelle stał się własnością miejską. Forestier uważał Bagatelle za miejsce wyjątkowe ze względu na jego lokalizację i otoczenie. Zaproponował stworzenie ogrodu z kolekcją roślin nie botanicznych, a ogrodniczych – drzew, krzewów

¹¹ J.Ch. Krafft, *Recueil d'architecture civile: contenant les plans, coupes et élévations des châteaux, maisons de campagne, et habitations rurales, jardins anglais, temples, chaumières, kiosques, ponts, etc., ...*, Paris 1812, pl. 119, 120.

¹² R. Joffeł, *Bagatelle, ses jardins et ses Roses*, Paris 1978, s. 3-4, 7-22.

¹³ Jean-Claude Nicolas Forestier (1861-1930), francuski inżynier i projektant ogrodów, który tworzył w stylu eklektycznym. W swych pracach łączył tradycje angielskiego stylu krajobrazowego z ogrodem regularnym, ale jego dzieła nosiły już cechy wczesnomodernistyczne. Był także dyrektorem ogrodów na słynnej paryskiej wystawie *Exposition des Arts Décoratifs Paris* (1925).

i roślin ozdobnych. Chciał wykreować ogród, który miał być miejscem wypoczynku, połączonym z dydaktyką, dostępny dla wszystkich mieszkańców Paryża. To właśnie on stworzył rosarium (1907) i światowej sławy międzynarodowy konkurs nowych róż Bagatelle (*Concours International de Roses Nouvelles de Bagatelle*)¹⁴.

Obecnie Bagatelle jako ogród botaniczny jest bez wątpienia jednym z ciekawszych przykładów parku miejskiego, wyróżniającym się formą, stylem oraz lokalizacją. Jest to doskonały przykład połączenia krajobrazu miejskiego – nowoczesnej dzielnicy (La Défense) z naturalistycznym rozległym Laskiem Bulońskim. Jako obiekt historyczny prezentuje elementy charakterystyczne dla sztuki ogrodowej XVIII, XIX i XX w. Dodatkowo wyróżnia się znamienitymi obiektami architektonicznymi i bogactwem dendrologicznym. Rosną tu rzadkie gatunki drzew. Park posiada kilka ogrodów tematycznych, eksponujących różne kolekcje roślin. Ogrody te godne są uwagi również ze względu na ich układ oraz małą architekturę¹⁵. W północnej części parku znajduje się lasek dębowy, otoczony skupinami rododendronów, azalii i paproci. Naturalny charakter nadaje mu niewielki zbiornik wodny ze sztuczną kaskadą, małym mostkiem i kamienną grotą. Niezwykle dekoracyjny zakątek, w romantycznym stylu, któremu uroku i atrakcyjności dodaje kolekcja grzybieni (*Nymphaea*)¹⁶. Dodatkowo teatralnego klimatu nadają miejscu wznoszące się nad basenem konary buka zwyczajnego „Pendula” *Fagus sylvatica* ‘Pendula’. W tej części godna uwagi jest również araukaria chilijska *Araucaria araucana*.

Po przeciwnej stronie rozpościera się widok na budynek Trianon i pałacyk, wraz z typowym XVIII-wiecznym ogrodem francuskim we wgłębniku (*boulingrin*). Składają się nań strzyżone żywopłoty z bukszpanu (*Buxus sempervirens*) w układzie formalnym, partery kwiatowe i trawnik ze znajdującą się w centralnej części fontanną, a od strony wschodniej kolekcja piwonii (*Paeonia*), stanowiąc niezwykle dekoracyjną i cenną część parku. Nieopodal usytuowany jest ogród roślin aromatycznych.

Na południowy wschód od ogrodu francuskiego, w centralnej części parku angielsko-chińskiego, odnajdujemy typowe dla tego stylu elementy architektoniczne, takie jak: sztuczną skałę (*Grand rocher*) i ruiny opactwa Longchamp (*Ruines de l'abbaye de Longchamp*), grotę, wodospad i zbiornik wodny (*Grotte, cascade et piece d' eau des Cygnus atratus*) oraz grotę czterech wiatrów (*Grotte des 4 vents*), dawniej nazywaną Pawilonem Filozofów. W tej części pojawia się kolekcja bylin, eksponowana w ogrodzie osobliwości (*Jardin des curiosités*). Ogród ten, którego celem było wywoływanie kontrastów, tworzenie wrażeń przyjemności, niespodzianki i twórci, do dzisiaj intryguje zwiedzających. W tym fragmencie do dziś zachowała się Pa-goda, element typowy dla XVIII-wiecznych założeń ogrodowych, a naturalny styl angielski podkreśla zbiornik wodny nazywany japońskim lustrem. Te XVIII-wieczne obiekty, niektóre zachowane niestety częściowo, są dziś świadectwem przeszłości. Możemy je podziwiać, spacerując krętymi ścieżkami Bagateli, która ciągle udowadnia, że przez swoje bogactwo architektoniczne i wspaniałą roślinność nadal jest kosztownym drobiazgiem.

Pośród różnych ogrodów tematycznych jednym z ważniejszych jest Ogród Wystawców, charakterystyczny ze względu na swoją formę – prosty układ, symetrię względem głównej ścieżki, wzdłuż której znajduje się pergola z kolekcją glicynii chiń-

¹⁴ *Les parcs & jardins de PARIS 400 lieux de détente et de découverte*, Paris 2001, s. 246-247.

¹⁵ B. Mandô, *Bagatelle et ses roseraies. La roseraie de Bagatelle. Son histoire et son activité*, Paris 2002, s. 3-4.

¹⁶ *Les parcs & jardins de PARIS 400 lieux de détente et de découverte*, op. cit.

skiej (*Wisteria sinensis*) oraz milinem amerykańskim (*Campsis radicans*). Są w nim eksponowane kompozycje bylin i roślin jednorocznych, a całości formalnego charakteru nadają formowane żywopłoty z bukszpanu (*Buxus sempervirens*). W tej części podziwiać możemy również kolekcję powojników (*Clematis*), astrów (*Aster*) i pelargonii (*Pelargonium*), które eksponowane są w donicach w okresie letnim¹⁷.

II. 2. Zbiornik wodny z kaskadą, kolekcją *Nymphaea*. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

II. 3. Pałac z ogrodem francuskim. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

III. 2. Pond with cascade, collection *Nymphaea*. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

III. 3. Palace with French garden. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

W południowej części parku, za domem szefa ogrodników (*Maison du chef jardinier*), usytuowano ogród warzywny, w którym corocznie eksponowane są nowe odmiany warzyw, a całość znajduje się w kwaterach pośród formowanych w szpaler drzew owocowych. Kolejnym interesującym ogrodem tematycznym, stworzonym przez J.C.N. Forestiera (1920), jest Ogród Irysów. Kolekcja irysów (*Iris*) eksponowana jest tam w dwunastu kompleksach, otoczonych niewielkim żywopłotem z bukszpanu (*Buxus sempervirens*). Ogród odcięty jest od parku, gdyż – otoczony wysokimi ścianami cisowymi (*Taxus baccata*) – stanowi odrębne wnętrze, a szum wody z niewielkiej fontanny sprawia, iż miejsce to nabiera swoistego klimatu. Bez wątpienia układ ten powstał pod wpływem ogrodów islamskich, na co wskazuje układ (*motyw char-bagh*) i długi kanał na osi, wyniesiony nieco ponad powierzchnię rabat¹⁸.

Na południe od domku szefa ogrodników (*Maison du chef jardinier*) zlokalizowany jest kolejny ważny element Bagateli – oranżeria wraz z parterami oranżeriowymi (*Parterre de l'orangerie*). Jej otoczenie ma prosty układ, w którym zachowana została równowaga. W centralnej części znajduje się niewielka fontanna z rozmieszczonymi wokół niej parterami kwiatowymi, w których eksponowane są sezonowe dekoracje kwietnikowe. To właśnie one mają przygotować zwiedzających na doznania, jakim zostaną za chwilę poddani, przemieszczając się dalej na południe parku, gdzie znajduje rosarium klasyczne.

W zachodniej części parku podziwiać można kolekcję roślin śródziemnomorskich. W pobliżu znajduje się wzniesienie, z którego roztaczają się wspaniałe widoki na cały park.

¹⁷ Y. Le Floc'h Soye, *Le quatre saisons de Bagatelle*, Barcelone 1997, s. 62-63, 68.

¹⁸ Forestier doskonale znał tradycje ogrodu islamskiego, ponieważ działał w Hiszpanii. Projektował Ogród Irysów w Bagatelle już po projekcie parku Marii Luizy w Sewilli (1911) i Parku Laribal w Barcelonie (1916).

II. 4. Ogród Wystawców. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

III. 4. Garden of Exhibitors. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

II. 5. Ogród Wystawców. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

III. 5. Garden of Exhibitors. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

II. 6. Ogród Irysów. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

III. 6. Iris Garden. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

II. 7. Oranżeria. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

III. 7. Orangerie. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

4. ROSARIA W PARKU BAGATELLE

Na przełomie XIX i XX w., kiedy bardzo modne stały się róże, a słynne rosarium w L'Haÿ-les-Roses z Val-de-Marne cieszyło się światową sławą, J.C.N. Forestier postanowił stworzyć rosarium w parku Bagatelle. W 1905 roku w południowej części parku, w miejscu dawnego placu do jazdy konnej, powstało istniejące do dziś rosarium klasyczne. Jest ono drugą propozycją konserwatora, gdyż ze względów finansowych projekt musiał ulec przekształceniom. Pierwotnie Forestier chciał stworzyć amfiteatr róż, które miały być eksponowane w kwaterach na różnych poziomach¹⁹. Bagatelle jest przykładem wczesnego publicznego rosarium, określane stylem l'HAY

¹⁹ B. Mandó, *op. cit.*

lub neoklasycyzmem²⁰. Formalne, o bardzo prostym układzie, w kształcie prostokąta o powierzchni 1,4 ha, podzielone jest na 43 kwatery, w których eksponowanych jest 8000 róż, 1200 odmian na trawnikowych sektorach otoczonych niskimi obwódkami z bukszpanu (*Buxus sempervirens*). Regularny układ założenia można podziwiać ze znajdującej się w zachodniej części rosarium niewielkiej altany, kiosku (*Kiosque de l'Impératrice*)²¹.

Il. 8. Rosarium. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

Ill. 8. Rose garden. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

Il. 9. Rosarium. Park Bagatelle, Paryż (foto M. Jeleniewska)

Ill. 9. Rose garden. Parc Bagatelle, Paris (photo by M. Jeleniewska)

Od 1907 r. corocznie w czerwcu rosarium klasyczne gromadzi na międzynarodowym konkursie nowych róż Bagatelle (*Concours International de Roses Nouvelles de Bagatelle*) największych specjalistów z dziedziny róż, ich hodowców, architektów krajobrazu oraz znane osobistości ze świata sztuki i kultury. W parku eksponowane są również róże „pejzażu” w tak zwanym rosarium pejzażu lub krajobrazowym (*Rosiers du paysage*), które znajduje się w północnej części parku. Zdecydowanie różni się ono od rosarium klasycznego, ze względu na swoją formę i swobodny układ – na powierzchni 3000 m², pośród swobodnie biegnących ścieżek, w kwaterach eksponowane są róże krajobrazowe²².

5. PODSUMOWANIE

Poza ogrodami tematycznymi i kolekcjami roślin Park Bagatelle słynie z bogactwa dendrologicznego. Spacerując, poznajemy historię parku i Lasku Bulońskiego, zapisaną również różnorodnością gatunkową drzew. W parku odbywają się różnego rodzaju wystawy organizowane przez Dyрекcję Parków, Ogrodów i Terenów Zieleni Paryża oraz przez Stowarzyszenie Przyjaciół Bagatelle (*Association des Amis de Bagatelle*). Ponadto co roku organizowane są przez kwartet francuski plenerowe koncerty, a w oranżerii w okresie letnim odbywa się festiwal muzyki Chopina²³. Paryska Bagate-

²⁰ Division du Bois de Boulogne, *Bois de Boulogne Le parc de Bagatelle*, op. cit.

²¹ B. Mandô, op. cit.

²² *Ibidem*.

²³ *Les parcs & jardins de PARIS 400 lieux de détente et de découverte*, op. cit.

la, o bogatej historii, będąca doskonałym przykładem ewolucji sztuki ogrodowej, której różne formy możemy obserwować, spacerując krętymi ścieżkami pośród angielskich trawników, okazuje się być do dzisiaj niezwykle cennym drobiazgiem w paryskim krajobrazie miejskim.

W pracy wykorzystano dokumentację Mairie de Paris – Direction des Parcs, jardins et espaces verts, Archiwum Parku Bagatelle, b.r.w., oraz materiały autorskie i dokumentację fotograficzną, które autorka artykułu wykonała podczas półrocznego stażu w Parku Bagatelle (2009).

LITERATURA

- BLAIKIE T., *Diary of a Scotch Gardener at the French Court at the End of the Eighteenth Century*, London 1931.
- BÖHM A., ZACHARIASZ A., *Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa. Ilustrowany słownik angielsko-polski*, T. II: e-j, Warszawa 2000.
- Division du Bois de Boulogne, *Bois de Boulogne. Le parc de Bagatelle*, Paris info, dokumentacja Mairie de Paris, Archiwum Parku Bagatelle, b.r.w.
- JOFFET R., *Bagatelle, ses jardins et ses Roses*, Paris 1978.
- KRAFFT J.CH., *Recueil d'architecture civile: contenant les plans, coupes et élévations des châteaux, maisons de campagne, et habitations rurales, jardins anglais, temples, chaumières, kiosques, ponts, etc., ...*, Paris 1812.
- LE FLOC'H SOYE Y., *Le quatre saisons de Bagatelle*, Barcelone 1997.
- Les parcs & jardins de PARIS 400 lieux de détente et de découverte*, Paris 2001.
- MAJDECKI L., *Historia ogrodów, t. 2: Od XVIII wieku do współczesności*, Warszawa 2008.
- MANDÔ B., *Bagatelle et ses roseraies. La roseraie de Bagatelle. Son histoire et son activité*, Paris 2002.
- PEVSNER N., FLEMING J., HONOUR H., *Encyklopedia architektury*, Warszawa 1992.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. S. Kozakiewicz, Warszawa 1976.
- The Oxford Companion to Gardens*, editors G. & S. Jellicoe, P. Goode, M. Lancaster, Oxford 1991.